

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ด้วยศิลปะและภูมิปัญญา ของชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม

The Development of Textiles Products by Art and Wisdom of Thai Song Dam in Nakornpathom Province

จิติพันธ์ จันทร์หอม^{1*}
Titiphan Chanhom^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาเกี่ยวกับศิลปกรรมท้องถิ่นประเภทผ้าทอของชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม 2) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอโดยใช้หลักการของศิลปะจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนชาวไทยทรงดำจังหวัดนครปฐม และ 3) เพื่อพัฒนาชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่นของชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบชุมชนมีส่วนร่วม และใช้ระเบียบวิธีวิจัย เชิงคุณภาพเป็นหลัก เพื่อสืบค้นข้อมูลจากภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการใช้หลักการของศิลปะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และประสานการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐมกับสังคมภายนอก ผู้วิจัยได้ดำเนินการในช่วงปี 2553-2554 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจงพื้นที่ผลิตศิลปกรรมท้องถิ่นประเภทผ้าทอของชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับศิลปกรรมท้องถิ่นประเภทผ้าทอของชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ต่อมาหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดรูปทรงและลวดลายทำให้เกิดรูปแบบผ้าทอที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอนั้น ผู้วิจัยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำหลักการของศิลปะสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ได้จำนวน 40 รูปแบบ ผ่านการประเมินคุณภาพด้วยผู้ทรงคุณวุฒิให้เหลือจำนวน 10 รูปแบบ แล้วทำการทดลองตลาดเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนมากขึ้น และ 3) ในภาพรวมการวิจัยนี้ได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการจัดการความรู้โดยใช้การถ่ายทอดแบบชุมชนมีส่วนร่วม

คำสำคัญ: ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ไทยทรงดำ

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

¹ Graduate student Master Degree Doctor of Philosophy (Development Administration) Suan Sunandha Rajabhat University.

* Corresponding author. Tel.081-9272988

Abstract

The purposes of this study were to: 1) study folk wisdom about local art related to Thai fabric belonging to Thai Song Dam in Nakornpathom province; 2) develop Thai fabric products based on an art concept obtained through participation among people in Thai Song Dam, Nakornpathom; and 3) develop the community itself to gain knowledge about Thai folk wisdom of Thai Song Dam, Nakornpathom. This study used participatory action research and qualitative methods in order to investigate Thai folk wisdom by applying an art concept as a tool to help develop products and exchange knowledge between groups in the Thai Song Dam community in Nakornpathom province and exterior communities. The study was conducted during a period from 2010 to 2011 by using purposive samples identified in areas involving production of Thai fabric belonging to the Thai Song Dam in Nakornpathom province.

The result revealed that 1) Thai folk wisdom for producing Thai fabric in the Thai Song Dam communities of Nakornpathom was inherited from their ancestors. When governmental agencies became involved in decisions about fabric shapes and patterns, the designs created a style that was not based on involvement of people in the community. 2) In terms of fabric development, the researcher applied knowledge sharing among networks so as to make difference of development based on folk wisdom and applied an art concept to create new styles. They will be evaluated by specialist and will finally be deduced only 10 styles. After that, the market test will be performed so as to acquire the most modern products that can meet the needs of customers which can make huge amounts of profits for the community; and 3) overall, the study enhanced the body of knowledge relevant to knowledge management through the community's participatory involvement.

Keywords: Textiles Products, Folk Wisdom, Thai Song Dam

ความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันนานาประเทศทั่วโลก ต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสืบค้น เก็บรวบรวม วิเคราะห์ และจัดระบบข้อมูลทางด้านศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นหรือองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนของตน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมแห่งความรู้ (Knowledge Based-Society) รูปแบบการดำเนินการในลักษณะนี้ เน้นการพัฒนาคนกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการจัดการความรู้ (Knowledge Management) หลังจากนั้นจึงนำองค์ความรู้ที่ได้รับการจัดระบบแล้ว ไปใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ “ความเป็นสุขของชุมชน” จะเกิดขึ้นได้ จึงต้องมีการเข้าไปส่งเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถดูแลตัวเองได้ การส่งเสริมการเรียนรู้นี้อาจเป็นความรู้เท่าที่มีอยู่ในชุมชนหรือเป็นการเสริมสร้างความรู้ใหม่ๆ ให้กับชุมชนก็ได้ แต่ประเด็นสำคัญ

ต้องเน้นการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติและต้องพัฒนาอย่างบูรณาการเพราะทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน (ประเวศ วะสี, 2551, หน้า 25) การค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำภูมิปัญญานั้นมาส่งเสริมให้เกิดคุณค่า เป็นสิ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญ ทั้งนี้ การส่งเสริมดังกล่าวต้องไม่ทิ้งเอกลักษณ์สำคัญ ในขณะที่เดียวกันจะต้อง ส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักตนเอง มองเห็นคุณค่าและความดีงามที่มีอยู่ควบคู่กับชุมชน เกิดความภาคภูมิใจและสำนึกรักในท้องถิ่น การพัฒนาในทิศทางดังกล่าวนี้ ต้องสร้างระบบกระบวนการและวิธีเรียนรู้ที่ทำให้คน คิดเองทำเองได้ตามความเหมาะสมกับการดำเนินชีวิต ตลอดจนการส่งเสริมและสนับสนุนภูมิปัญญา ในท้องถิ่นของตนเองเป็นองค์ความรู้ที่นำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มทั้งด้านเศรษฐกิจและ สังคม (จิรวัดน์ พิระสันต์, 2552, หน้า36)

นครปฐมเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางกายภาพ มีชาวไทยทรงดำอาศัยอยู่จำนวนมากเป็น ชุมชนคนไทยที่มีวิถีวัฒนธรรมสืบทอดเชื้อชาติจากบรรพบุรุษเป็นของตนโดยเฉพาะ รู้จักกันในชื่อตาม ท้องถิ่นว่า “ลาวโซ่ง” กล่าวคือ ลาวโซ่งหรือไทยทรงดำนั้นเป็นผู้ที่ยังคงรักษารูปแบบการแต่งกายแบบ ดั้งเดิมได้อย่างแนบแน่น โดยเฉพาะหัตถกรรมการทำผ้าสำหรับไว้ใช้เองและผลิตเพื่อเป็นสินค้าจำหน่าย สร้างรายได้ให้ครอบครัวและชุมชนจนได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากภาครัฐให้เป็นชุมชนต้นแบบของการ ผลิตและการพึ่งพาตนเองอย่างน่าศึกษา ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมและการลงพื้นที่สำรวจยังชุมชนที่มี การผลิตผ้าทอทั้ง 4 แห่ง ยังไม่พบว่ามีหน่วยงานหรือองค์กรใดได้ใช้กระบวนการวิจัยเกี่ยวกับการนำ หลักการของศิลปะมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาอย่างแท้จริง เท่าที่พบมีเพียงหน่วยงานภาครัฐและสถาบัน การศึกษาบางแห่งพยายามเข้าไปมีบทบาทตามหน้าที่ทางราชการและเข้าไปเพื่อการศึกษาทดลองเรียนรู้ อย่างฉาบฉวย ด้วยการนำรูปแบบ รูปทรงและลวดลาย ตลอดจนการสนับสนุนปัจจัยต่างๆ เพียงหวังผลงาน ทางตำแหน่งหน้าที่ทางราชการและทำเป็นรายงานเพื่อส่งเอาคะแนนมากกว่าผลลัพธ์ที่จะเกิดกับชุมชนอย่าง แท้จริง ดังนั้นการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่จะต้องใส่ใจก่อน มีความ สำคัญยิ่งต่ออารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการโดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ด้านศิลปกรรม

ดังนั้น การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอด้วยศิลปะและภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำ ในจังหวัดนครปฐมครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการศึกษาข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงลึก โดยมุ่งเน้นการสืบค้นข้อมูล จากปราชญ์ท้องถิ่น และประสานการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐมและ ชุมชนไทยทรงดำที่มีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ในภาคกลาง โดยเริ่มศึกษาจากภูมิปัญญาของท้องถิ่นและ ปัญหาการจัดการของชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากสังคมภายในและภายนอกด้วยการใช้หลักการของ ศิลปะเป็นเครื่องมือ ตลอดจนการพัฒนาวิถีของชุมชนเพื่อควบคุมด้านคุณภาพและคงความเป็นเอกลักษณ์ของ ชาวไทยทรงดำในพื้นที่ศึกษาแบบมีส่วนร่วม อันจะเป็นแนวทางการพัฒนาแก้ไขปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์ ผ้าทอ รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกตระหนักถึงความสำคัญของทุนทางปัญญาในมิติต่างๆ นำไปสู่การอนุรักษ์ และการพัฒนาต้นแบบใหม่ ส่งผลให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ คนในท้องถิ่นให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงในด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้งยังสามารถนำเทคโนโลยี และองค์ความรู้ใหม่ๆ ไปพัฒนาต่อยอดฐานการผลิตสินค้าประเภทผ้าทอเชิงพาณิชย์เพื่อความยั่งยืนของ ชุมชนตามนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาเกี่ยวกับศิลปกรรมท้องถิ่นประเภทผ้าทอของชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอโดยใช้หลักการของศิลปะจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนชาวไทยทรงดำจังหวัดนครปฐม
3. เพื่อพัฒนาชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่นของชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

1. วิธีวิทยาเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Method) ด้วยการศึกษาดOCUMENTARY STUDY และการศึกษาประวัติศาสตร์การบอกเล่า (Oral History) ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ (1) ชุมชนบ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมืองนครปฐม (2) ชุมชนบ้านดอนทอง ตำบลดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน (3) ชุมชนบ้านไผ่หูช้าง ตำบลไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน (4) ชุมชนบ้านหัวถนน ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม

2. วิธีการศึกษาสำรวจ (Quantitative Method) ได้แก่

2.1 การสำรวจความเป็นมา และข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ ของ 4 ชุมชน เพื่อเปรียบเทียบลักษณะความเหมือนและแตกต่างทางภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 การสำรวจองค์ประกอบศิลปกรรมท้องถิ่นของ 4 ชุมชน ประกอบด้วย รูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีของผ้าทอ

3. วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ได้แก่

3.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับการจัดการผลิตภัณฑ์ผ้าทอสภาพเศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน

3.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) จากการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนด้านพฤติกรรมการทำงาน พฤติกรรมด้านศิลปกรรม และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอของชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

1. วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนา (Action Research and Development) ได้แก่

1.1 การพัฒนาข้อมูลจากระเบียบวิธีวิจัยข้อที่ 1-3 วิเคราะห์เปรียบเทียบในมิติต่างๆ

1.2 การออกแบบและการสร้างต้นแบบผ้าทอ ที่เกิดจากการผสมผสานหลักการศิลปะกับเอกลักษณ์ร่วมสมัยของทั้ง 4 ชุมชน โดยยึดหลักการของ Community of Arts Practice (CoAP) คือ

การแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายฯ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของศิลปะและภูมิปัญญาตนเอง พร้อมๆ กับการทำงานและความรู้ของนักวิชาการจำนวน 40 ผลงาน จากนั้นผู้วิจัยจะนำผลงานทั้งหมดไปเพื่อประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วยปราชญ์ท้องถิ่น นักวิชาการทางศิลปะ นักออกแบบ และศิลปินพื้นบ้าน ให้เหลือจำนวน 10 ผลงาน

1.3 การทดลองตลาด โดยนำผลิตภัณฑ์ผ้าทอในแต่ละท้องถิ่น ด้วยการจำหน่ายจริง ประกอบไปด้วยสถานที่ต่างๆ 4 แห่ง ได้แก่

1.3.1 งานวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยทรงดำ ตำบลดอนหลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

1.3.2 งานเทศกาลของดีประจำปีของจังหวัดนครปฐม

1.3.3 งานกิจกรรมในเทศกาลปีใหม่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ไทย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

1.3.4 งานเกษตรแฟร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

1.4 การปรับปรุงและพัฒนาต้นแบบ จุดมุ่งหมายเพื่อให้ศิลปินพื้นบ้านเป็นบุคคลที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาผ้าทอของตนเอง รวมทั้งขยายผลสู่บุคคลอื่นได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งให้เกิดเป็นชุมชนปฏิบัติการด้านความรู้ทางศิลปกรรมระหว่างนักวิจัยที่เป็นตัวแทนของศิลปะร่วมสมัยกับศิลปินท้องถิ่นที่เป็นตัวแทนของภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยทรงดำแต่ละชุมชน และกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่สังเคราะห์มาจากความสัมพันธ์กับบริบทชุมชนอันจะนำไปสู่สังคมแห่งความรู้อย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ศิลปกรรมท้องถิ่นประเภทผ้าทอของชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

1. ถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนโดยวิธี CoAP ให้เป็นชุมชนปฏิบัติการทางด้านศิลปกรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งสิ้น 73 คน โดยกำหนดกิจกรรมและวิธีการไว้ตามความเหมาะสมกับวันและเวลาของคนในชุมชนที่เป็นการจัดการเชื่อมโยงความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

2. การจัดทำแผนที่โครงข่ายความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นเครือข่ายสาธารณะชุมชนปฏิบัติการความรู้ทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น

3. การจัดทำเอกสารนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำความรู้ของชุมชนปฏิบัติการทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น ด้วยการสนทนาเป็นรายบุคคลและสนทนากลุ่มในการพัฒนาจัดทำเอกสารนวัตกรรมความรู้ที่มีสาระเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น/ชุมชนและผลิตภัณฑ์ผ้าทอต้นแบบของชุมชนแต่ละแห่ง

ผลการวิจัย

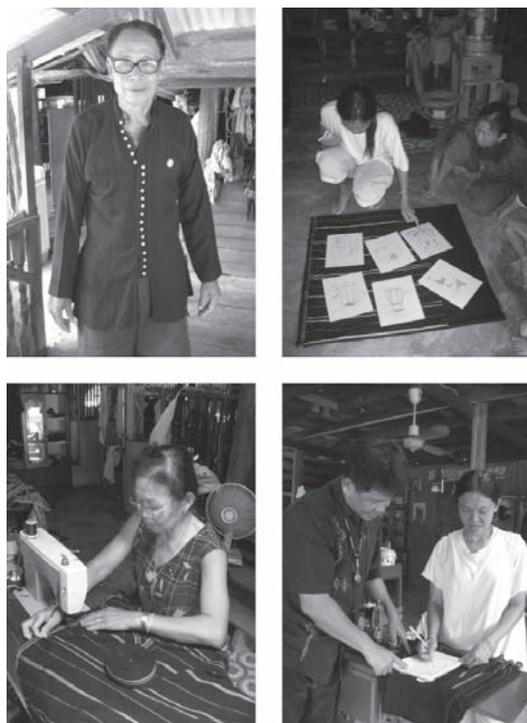
1. **ภูมิปัญญาเกี่ยวกับศิลปกรรมท้องถิ่นประเภทผ้าทอของชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม**

พบว่า ชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐมทั้ง 4 แห่ง เป็นชาวไทยเชื้อสายลาวโซ่ง ไตดำ หรือไทดำ ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไว้ได้อย่างเหนียวแน่นและแสดงออกอย่างเด่นชัดบนพื้นฐานของความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ อย่างมีความหมายและความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นหลายชั่วอายุคน เป็นความเชื่อและความศรัทธาที่ไม่

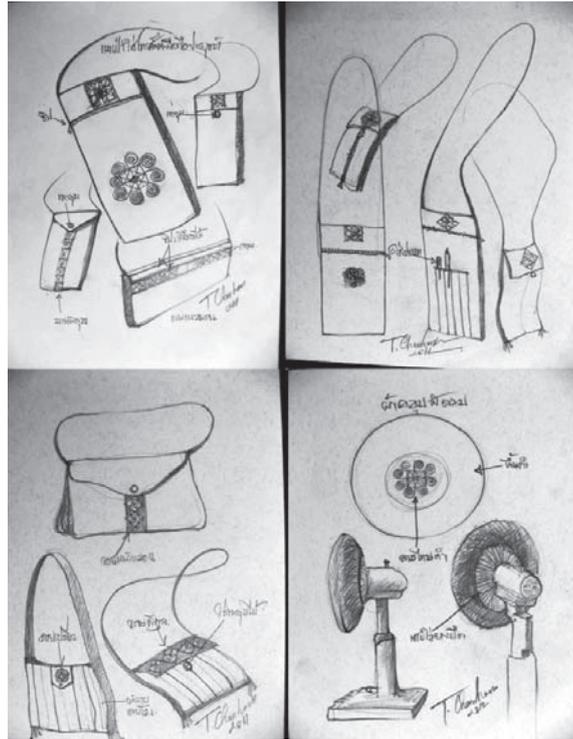
สามารถแยกออกจากกันได้ จึงต้องรักษาไว้ซึ่งกรรมวิธีและกระบวนการทำผ้าทอที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่ว่าจะ เป็นลวดลาย สีเส้นและรูปร่าง ซึ่งให้คุณค่าทางคตินิยมเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ความรู้ในการผลิตผ้าทอ ลักษณะและประเภทต่างๆ จึงมีรูปแบบ รูปร่าง ลวดลายและสีเส้นที่คล้ายกัน จะต่างกันตรงที่มีงานวัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทยทรงดำในเทศกาลงานสงกรานต์ ซึ่งถือว่าเป็นงานยิ่งใหญ่และมีความสำคัญทาง เชื้อชาติไทยทรงดำ การผลิตผ้าทอจากภูมิปัญญาแบ่งออกเป็น 4 ประเภทตามวัตถุประสงค์การใช้ คือ 1) เพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน 2) เพื่อการแต่งกายโดยทั่วไปของชายและหญิง 3) เพื่อประเพณีและ พิธีกรรม และ 4) เพื่อประดับตกแต่งตามกระแสเศรษฐกิจและสังคม

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอด้วยการใช้หลักการของศิลปะและภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำ ในจังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัยร่วมกับสมาชิกชุมชนออกแบบต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอบนโจทย์ของการวิเคราะห์ลักษณะ รูปแบบผลิตภัณฑ์ โดยใช้ 2 ฐานคิดเป็นหลักในการออกแบบ และการสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอ คือ องค์ความรู้ด้านการตลาดและทิศทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าทอพื้นบ้าน ด้วยการนำตัวแทนของ แต่ละชุมชน ไปทัศนศึกษาดูงานจากภายนอก และนำข้อมูลด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องให้ศึกษา แล้วพิจารณา การศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของผู้ผลิตผ้าทอของชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่นทั้ง 4 ชุมชนของชาวไทย ทรงดำในจังหวัดนครปฐม โดยผู้วิจัยร่วมกับสมาชิกกลุ่มผ้าทอของชุมชนทำการออกแบบผลิตภัณฑ์ภายใต้ ศักยภาพของชุมชนทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่น ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นทั้งด้านรูปแบบ กรรมวิธี การผลิต วัตถุดิบ เชื่อมโยงกับฐานความรู้ที่ได้จากคนในชุมชน จากนั้นสังเคราะห์ผลจากความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะ รูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอ และกลุ่มตลาดเป้าหมายดังกล่าว แปรผลสู่การออกแบบต้นแบบผลิตภัณฑ์ อย่าง มีเหตุผลด้านการตลาดรองรับ โดยใช้กรอบผลิตภัณฑ์เบื้องต้น 4 ประเภทหลัก ตามวัตถุประสงค์การใช้ คือ เครื่องใช้สอย, เครื่องแต่งกาย, เครื่องประดับตกแต่ง และของที่ระลึก

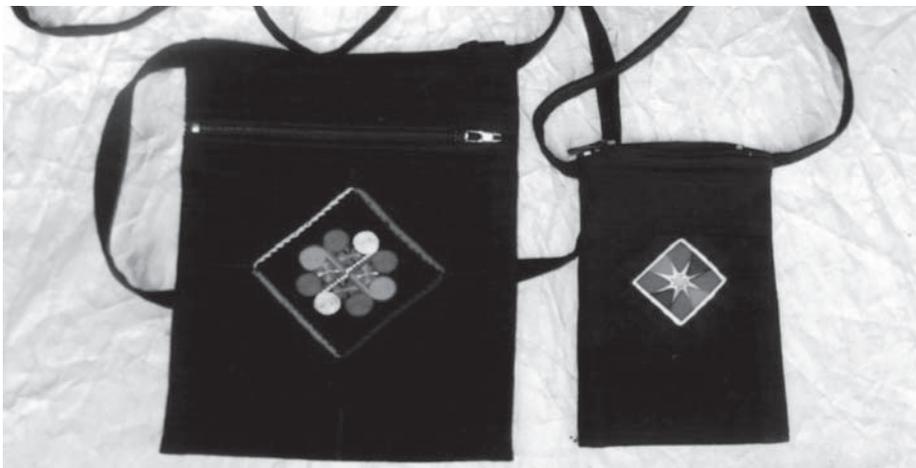

ภาพที่ 1 กิจกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอ

ภาพที่ 2 แบบร่างตัวอย่างผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่เกิดจากแนวคิดร่วมกับชุมชน

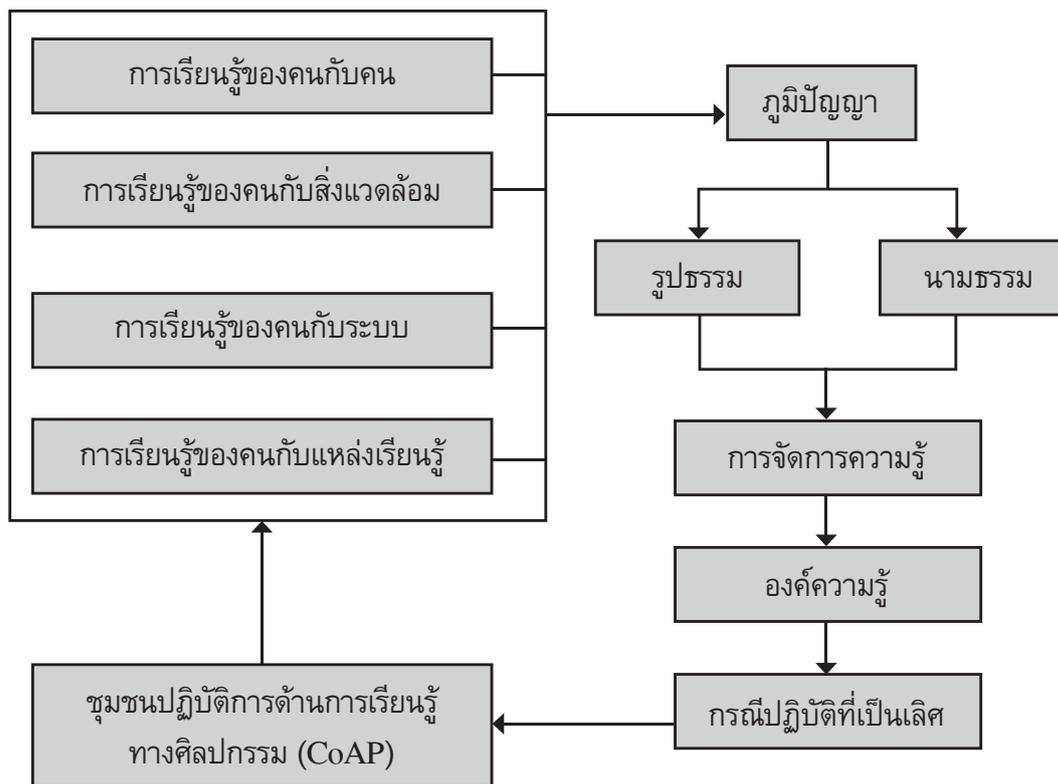
จากการร่วมกันออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่หลากหลายแต่ละกลุ่มนั้น ผู้วิจัยได้สร้างแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดตามที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ไว้ให้มากที่สุด เพื่อเป็นประเด็นตัวเลือกในการนำมาสร้างเป็นต้นแบบจริง ในแต่ละประเภทของผลิตภัณฑ์ผ้าทอให้มีลักษณะแตกต่างกันออกไปและได้คัดเลือกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอต้นแบบที่เกิดจากการผสมผสานความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะกับภูมิปัญญาให้มีรูปแบบเอกลักษณ์ร่วมสมัยของทั้ง 4 ชุมชน จำนวน 40 ผลงาน ประกอบด้วย งานทอแบบพื้นบ้าน (ตำหูก) จำนวน 6 ผลงาน งานทอแบบกี่กระตุก จำนวน 34 ผลงาน หลังจากนั้นร่วมกับศิลปินพื้นบ้าน ปราชญ์ชุมชน ผู้ประกอบการและนักวิชาการด้านศิลปะพิจารณาตามเกณฑ์ให้เหลือจำนวน 10 ผลงานจาก 4 ชุมชน เพื่อนำมาส่งเสริมด้านการตลาดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มต่อไป

ภาพที่ 3 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่ได้รับการพัฒนาแบบร่วมสมัย

3. การพัฒนาชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ทางด้านศิลปกรรมท้องถิ่นของชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัยได้พบรูปแบบของการพัฒนา ระหว่างความสัมพันธ์ของศิลปกรรมท้องถิ่นกับบริบทของชุมชนนับเป็นการผสมผสานองค์ความรู้ของภูมิปัญญาที่เกิดจากกระบวนการคิดและกระบวนการปรับตัวของชาวไทยทรงดำเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้โดยปกติสุข ทั้งนี้ผลจากการที่คนมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ทั้งในและนอกชุมชน ผลจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อมในบริบทของสังคมวัฒนธรรมตลอดจนความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติของชาวไทยทรงดำ ศิลปกรรมท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่สังคมไทยเห็นว่าดีงาม มีการใช้ ปรับเปลี่ยน ประยุกต์ และสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยอาศัยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization Process) การกระทำทางสังคม (Social Action) และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) เป็นกลไกหรือเครื่องมือที่สำคัญในการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมหรือชาติพันธุ์ของตน ซึ่งแสดงออกมาในรูปของศิลปกรรมท้องถิ่นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

ภาพที่ 4 การเรียนรู้ของชุมชนปฏิบัติการด้านศิลปกรรมท้องถิ่นของชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการวิจัยในครั้งนี้ ชุมชนได้สังเกตเห็นถึงประโยชน์ของความรู้ที่จะเผยแพร่ไปสู่เยาวชน รวมทั้งมีนักเรียน นักศึกษา และหน่วยงานต่างๆ เข้าไปเยี่ยมชมยังกลุ่มผ้าทอเป็นจำนวนมาก ทำให้กลุ่มได้เขียนหลักสูตรขึ้นใช้เอง ดังเช่น กลุ่มทอผ้าบ้านสะแกกราย อำเภอเมืองนครปฐม มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและตัดเย็บเสื้อผ้าไทยทรงดำประยุกต์ให้นักเรียนในชุมชนใส่สัปดาห์ละ 1 วัน ส่วนกลุ่มผ้าทอบ้านดอนทองยังเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านผ้าทอให้กับโรงเรียนวัดดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน และชุมชนบ้านไผ่หูช้างได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับผู้บริหารโรงเรียนวัดไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน ซึ่งทั้ง 2 โรงเรียนได้นำนักเรียนมาเรียนรู้และปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าจำนวน 3 ภาคเรียน ทำให้ผู้นำกลุ่มผ้าทอของชาวไทยทรงดำจัดทำเอกสารแนะนำและเขียนหลักสูตรขึ้นมาเอง ซึ่งได้สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างมาก

สรุป อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่าศิลปะกับภูมิปัญญาในทุกมิติล้วนมีพลวัต ดังนั้น ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หัวใจสำคัญของการพัฒนาสังคมจึงอยู่ที่การเข้าใจในความซับซ้อนและเคลื่อนไหวของกระบวนการทางสังคม (Social Movement) วิถีชีวิตของผู้คนที่ดำเนินไปอย่างไม่หยุดนิ่งในชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ ตลอดจนองค์ความรู้ที่บุคคลสร้างขึ้นและเป็นเจ้าของ จากการศึกษาภาคสนามในชุมชนปฏิบัติการด้านศิลปกรรมท้องถิ่นของชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม พบว่า ผู้คนที่อยู่ในชุมชนได้มีการรวมกลุ่มและแสดงพฤติกรรมซึ่งฉายภาพของอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) ในหลากหลายลักษณะ โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ การดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในนิยามของตนเอง ซึ่งได้แก่ “การไม่มีหนี้สิน ไม่เจ็บป่วย และมีกินมีใช้ด้วยการพึ่งพาตนเองแบบพอเพียง” การรวมกลุ่มจึงดำเนินไปเพื่อรักษาการเปลี่ยนแปลงหรือตำแหน่งทางสังคมให้อยู่ในระดับที่บุคคลยังสามารถควบคุมและกำหนดทิศทางที่ตนเองต้องการ ตลอดจนรับรู้ถึงการคงอยู่ของอำนาจส่วนตนได้ เพียงแต่รูปแบบของกระบวนการทางสังคมที่ปรากฏเป็นการผสมผสานระหว่างกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ความคาดหวัง และความเดือดร้อนจากสภาพที่ไม่พึงปรารถนา การประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มและองค์กรต่างๆ เป็นที่น่าสังเกตว่าสำนักสาธารณะที่เกิดขึ้นในชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ มิได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง แต่เกิดขึ้นชั่วขณะเพื่อการระดมทรัพยากรผ่านแรงกระตุ้นที่สำคัญ 3 ประการ ประการแรกคือ การวิเคราะห์ต้นทุนทั้งทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคม ถ้าไรหรือผลประโยชน์ร่วมที่กลุ่มจะได้รับ (Collective Goods) ประการที่สอง คือ การคงอยู่ของกลุ่มหรือองค์กร และประการสุดท้ายคือ ความเกี่ยวข้องโดยตรงของความสำเร็จกับจำนวนผู้ที่เข้าร่วม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการทางสังคมที่พบในชุมชนปฏิบัติการด้านศิลปกรรม เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเชื่อมประสานและการคงอยู่ในรูปเครือข่าย ตลอดจนการคิดค้นกลวิธีใหม่ๆ ที่จะรวบรวมการทํากิจกรรมร่วมกันให้เกิดขึ้น

นอกจากนี้ กระบวนการทางสังคมที่ดำเนินไปในชุมชนปฏิบัติการด้านศิลปกรรมของชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม มีลักษณะเชิงสังคมที่มีจุดยืนของพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Sphere) มากกว่าเป็นประเด็นทางการเมือง และมีเป้าหมายเพื่อสร้างค่านิยมและวิถีชีวิตที่พึงประสงค์ เพื่อการระดมประชาสังคมที่อยู่ภายใต้ต้นนโยบายของรัฐ มากกว่าความพยายามให้ได้มาซึ่งอำนาจ สิทธิพลเมือง หรือการต่อรองทางการเมือง และเป็นที่น่าสังเกตว่า การพัฒนาทางเลือกสำหรับชีวิตและนวัตกรรมทางวัฒนธรรมได้

กลายเป็นสิ่งที่พบในหลายโอกาส แต่การที่ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ของชาวไทยทรงดำยึดโยงกันด้วยเครือข่ายของสายสัมพันธ์ทางเชื้อชาติ ที่มีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อของตนเองสืบทอดกันมาอย่างเหนียวแน่น ทำให้การขยายพื้นที่สาธารณะทางสังคม และเสรีภาพของกลุ่มที่อยู่ในชุมชนไม่ถูกรอบงำจากระบบของความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งภายในและภายนอกชุมชนเท่าใดนัก แต่กระนั้นก็ตามผลกระทบจากกระบวนการภาครัฐผ่านโครงการ และกิจกรรมการพัฒนามากมายในรอบทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้กลไกภาคประชาชนที่เคยทำหน้าที่ตรวจสอบอำนาจรัฐผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ของคนและกลุ่มบุคคลได้อ่อนแอลง นอกจากนี้ กลไกของระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือแบบทางการ (Formal Representation Democracy) ได้สร้างความเชื่อมโยงเชิงอำนาจกับระบบและสถาบันทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ทั้งในเชิงโครงสร้าง ชั้นทางสังคม และค่านิยมร่วมในระดับบุคคล ซึ่งในท้ายที่สุด ระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ทำให้การรับรู้ ตลอดจนความสนใจของบุคคลและกลุ่มในท้องถิ่นจำกัดอยู่เฉพาะประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาปากท้องเฉพาะหน้า และผลประโยชน์ที่ตนเองและกลุ่มจะได้รับสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการด้านศิลปกรรมทุกมิติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ดังนั้นในการกำหนดนวัตกรรมการพัฒนาใดๆ นักพัฒนาสังคมจึงควรทำความเข้าใจกับเครือข่ายทางสังคมรูปแบบต่างๆ ที่ดำเนินอยู่ และองค์ความรู้ที่ถูกสร้างขึ้น ผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิต และการเดินทางของคนในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งนักพัฒนาสังคมในอดีตมักมองคนในท้องถิ่นเสมือนสิ่งมีชีวิตที่ติดอยู่ในชุมชน รอเวลาให้คนนอก (Outsiders) มาพบและทำการพัฒนาเพื่อให้หลุดพ้นจากความยากจน ฐานคิดดังกล่าวนำมาซึ่งนโยบายการพัฒนาที่เน้นความทันสมัยและการพึ่งพิง นับว่าไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนในปัจจุบัน ที่การเดินทางและความเคลื่อนไหวเป็นเรื่องปกติ ในขณะที่การเป็น “ชาวบ้าน” แทบจะไม่มีหลงเหลืออยู่อีกต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรหาหนทางร่วมกับชุมชนทั้ง 4 แห่ง พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลักษณะของกลุ่มผลิตผ้าทอพื้นบ้านประเภทต่างๆ ของชาวไทยทรงดำ ได้แก่ ชุมชนบ้านสะแกทราย อำเภอเมืองนครปฐม ชุมชนบ้านดอนทอง อำเภอกำแพงแสน ชุมชนบ้านไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน และชุมชนบ้านหัวถนน อำเภอดอนตูม ซึ่งแต่ละกลุ่มที่ผลิตผ้าทอต่างก็มีบทบาทต่อวิถีและวิถีชีวิตของสังคมชาวไทยทรงดำที่มีเอกลักษณ์มาตั้งแต่อดีตราบจนปัจจุบันอย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะวิธีการผลิตและร่องรอยการผลิตผ้าทอลักษณะต่างๆ ของแต่ละชุมชนควรหาทางอนุรักษ์และพัฒนาขึ้นเป็นแหล่งศึกษาในลักษณะของพิพิธภัณฑ์ชุมชนให้มีมาตรฐานแบบฉบับของไทยทรงดำอย่างเด่นชัดและยั่งยืนสำหรับกลุ่มผลิตผ้าทอชุมชนบ้านไผ่หูช้าง ตำบลไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน ที่มีความเข้มแข็งด้านการผลิตและวิถีชีวิตที่งดงามของชุมชนเป็นทุนเดิมอยู่แล้วสามารถจัดตั้งเป็นแหล่งศึกษาทางมนุษยวิทยาและสังคมวิทยาได้เป็นอย่างดี ตลอดจนชุมชนชาวไทยทรงดำอีกบางแห่งที่รอการพัฒนาอย่างถูกวิธี

และโดยเฉพาะสิ่งที่ชุมชนขาดคือ การบริหารจัดการพื้นที่ด้วยการนำเอาผลิตภัณฑ์ของตนมาจัดวางจำหน่ายบนเส้นทางริมถนนเข้าหมู่บ้าน เช่นเดียวกับกลุ่มผ้าทอบ้านดอนทอง ตำบลดอนข่อย อำเภอ

กำแพงแสน และกลุ่มผ้าทอบ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมืองนครปฐม เป็นที่รู้จักและประสบความสำเร็จด้านการจำหน่ายนั้นเพราะมีปัจจัยหนุนสำคัญ ก็คือนโยบายของรัฐบาลสมัย พตท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร จากผู้ว่า CEO กองทุนหมู่บ้านและการส่งเสริมให้เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ OTOP จึงทำให้ผู้บริโภครู้จักและสั่งซื้อสินค้ามากขึ้น สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวเกิดเป็นเศรษฐกิจชุมชนด้วยพลวัตที่ส่งต่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงองค์ความรู้

ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ด้านศิลปะมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ซึ่งเป็นศิลปกรรมท้องถิ่นของชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐมนั้น พบว่า รูปแบบของผลิตภัณฑ์ในแต่ละชุมชนได้ผลผลิตออกเป็นสินค้าจำหน่ายอยู่เดิมนั้นค่อนข้างมีคุณภาพต่ำ จากการพิจารณาเปรียบเทียบและสังเกตถึงกระบวนการจัดการในมิติต่างๆ ทำให้ทราบว่าชุมชนทั้ง 4 แห่ง ที่ผลิตผ้าทอเป็นสินค้า ยังขาดการพัฒนาส่งเสริมอย่างถูกวิธี

ดังนั้น การที่จะเข้าไปพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นประเภทผลิตภัณฑ์ผ้าทอด้วยการใช้องค์ความรู้ด้านหลักการของศิลปะจึงมีขั้นตอนดังนี้

1. ควรพิจารณาโดยภาพรวมของผ้าที่สืบทอดวัฒนธรรมมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่
  - 1.1 เนื้อหาที่ปรากฏบนผ้าแต่ละประเภท
  - 1.2 ลวดลายและสีที่มีลักษณะสื่อทางสัญลักษณ์
  - 1.3 กลวิธีในการผลิต
  - 1.4 รูปทรงต่างๆ ของผ้าที่เป็นเครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้สอยและอื่นๆ
2. ควรพิจารณาจากส่วนประกอบต่างๆ ที่นำมาแต่งเติม ได้แก่
  - 2.1 กระจุดุม
  - 2.2 การปักลวดลาย
  - 2.3 วัสดุอื่นๆ

เมื่อพิจารณาและศึกษาอย่างรอบคอบทุกขั้นตอนแล้วจะเห็นเอกลักษณ์เด่นชัดที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตและจิตวิญญาณตามวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยทรงดำแล้วนำไปเป็นสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ผ้าทอในแต่ละประเภท ด้วยการออกแบบจัดวางให้สวยงามตามหลักการของศิลปะที่มีทั้งองค์ประกอบศิลป์และสุนทรียภาพ ซึ่งสามารถถ่ายทอดและนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่นๆ ได้เช่นกัน

ที่ผ่านมา มีอ้างถึงทฤษฎีต่างๆ จากนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ แล้วนำไปใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์ในมิติต่างๆ อาจจะไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้มากหรือน้อยอย่างไร แต่กระบวนการศึกษาด้วยวิธีการใช้หลักการของศิลปะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นประเภทผ้าทอที่อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐมนั้น ได้เกิดปรากฏการณ์อย่างเป็นรูปธรรม สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ผ้าทอรูปแบบใหม่อย่างมีคุณภาพร่วมสมัยถึง 10 รูปแบบ ทั้งยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การจัดทำชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้านศิลปกรรมเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งที่ผู้วิจัยใช้เป็นตัวอย่างของการประยุกต์แนวคิด ทฤษฎี เทคนิคและวิธีวิทยาด้านการพัฒนาชุมชน ที่มีลักษณะสหวิทยาเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยอาศัยบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐมเป็นกรณีศึกษา ดังนั้น รูปแบบและกระบวนการที่ผู้วิจัยนำเสนอไว้ในที่นี้ ควรถูกนำไปทดลองใช้และ

ปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและกระแสการบริโภคนิยม ตลอดจนนโยบายและแผนการพัฒนาทั้งในระดับภาคและระดับท้องถิ่น ซึ่งมีพลวัตและความเชื่อมโยงกับระบบนิเวศวิทยาตลอดจนวิถีวัฒนธรรมของชุมชน/หมู่บ้านแต่ละแห่ง นอกจากนี้ กลยุทธ์และแนวปฏิบัติ ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอควรได้รับการวิพากษ์วิจารณ์และประเมินผล เพื่อให้ก้าวทันต่อองคาพยพของสังคม

ข้อเสนอแนะทั่วไป

สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดนครปฐมทั้งพื้นที่ดอนและราบลุ่ม โดยเฉพาะตามเส้นทางการคมนาคมต่างๆ จะปรากฏปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมกระจายอยู่ทั่วไป และมีชุมชนตั้งอยู่บนพื้นที่ดังกล่าวมากมายแต่มีเพียงไม่กี่ชุมชนที่สร้างรายได้จากการผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาที่มีอยู่ สามารถสร้างอาชีพใหม่ให้กับชุมชนได้ เช่น อาชีพการเกษตรแปรรูป การผลิตเครื่องปั้นดินเผา และการผลิตผ้าทอในลักษณะและประเภทต่างๆ ที่ไม่ซ้ำกัน โดยรัฐกับชุมชนจะต้องร่วมกันศึกษาความเป็นไปได้ เพื่อจัดทำแผนพัฒนาส่งเสริมอย่างเป็นระบบแบบองค์รวม

ถึงแม้ว่า การพัฒนาอาจจะเห็นผลช้าและต้องใช้ทุนทรัพย์ด้านการบริหารจัดการและระยะเวลาในระดับหนึ่ง แต่เมื่อการพัฒนาประสบความสำเร็จน่าถือได้ว่า เป็นความคุ้มทุนกับการกินดีอยู่ดีที่จะเกิดตามมากับชุมชนต่างๆ อย่างยั่งยืนโดยพิจารณาส่วนดีและส่วนเสียจากกรณีศึกษาชุมชนของชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐมที่ผลิตผ้าทอด้วยการใช้หลักการทางศิลปะมาผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจนเกิดผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ร่วมสมัย เป็นการสร้างคุณค่าเชิงศิลปะและมูลค่าเพิ่มของสินค้า ส่งผลถึงความเข้มแข็งของชุมชนในด้านเศรษฐกิจและสังคมอาจใช้เป็นแนวทางหรือต้นแบบในการพัฒนามิติต่างๆ ของสังคมและประเทศชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จิรวัดน์ พิระสันต์. (2552). **ชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ด้านศิลปกรรม**. วันครูศิลปะและ 40 ปี ศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัทพรินโฟร์ จำกัด.
- นุกูล ชมพูนิช. (2552). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นนครปฐม**. สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครปฐม. เพชรเกษมการพิมพ์.
- ประเวศ วะสี. (2542). **ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมและธนาคารออมสิน.
- _____. 2551. **จุดเปลี่ยนประเทศไทย หัวใจคือชุมชน**. กรุงเทพฯ : กรีนปัญญาญาณ ในเครือกลุ่มบริษัทกรีนมัลติมีเดีย.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (2548). **พจนานุกรมผ้าและเครื่องถักทอ**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- เสนห์ จามริก. (2541). **ศกยภาพของภูมิปัญญา**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.